

Ung idag ²⁰¹⁶

En beskrivning av ungas levnadsvillkor

mucf | Myndigheten för ungdoms-
.se och civilsamhällesfrågor

Vi tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar.
Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

Förord

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor har i uppdrag att ta fram och samla sektorsövergripande kunskap om ungas levnadsvillkor, attityder och värderingar. I regleringsbrevet för 2016 fick myndigheten i uppdrag att redovisa en sammanställning och en kortare redogörelse för väsentliga förändringar i ungas levnadsvillkor utifrån indikatorer som är kopplade till målet för ungdomspolitiken – att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Med denna rapport redovisar vi uppdraget.

Rapporten har sammanställts av Fabian Sjö och Malte Sundberg i samverkan med Tiina Ekman. Myndigheten tackar berörda myndigheter och förbund för samarbetet med de inrapporterade indikatorerna.

Lena Nyberg, generaldirektör,
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

Innehåll

7	INLEDNING
8	ETABLERING
14	MAKT OCH DELAKTIGHET
20	FRITID, ORGANISERING OCH VÄLMÅENDE
26	SAMMANFATTNING
28	REFERENSER
30	NOTER

Inledning

Denna rapport bygger huvudsakligen på data från de redovisningar av ungas levnadsvillkor som tolv myndigheter och Riksidrottsförbundet har lämnat till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och som redovisas på webbplatsen ungidag.se. Webbplatsen lanserades i december 2015 och uppdateras kontinuerligt när nya data från myndigheterna är tillgängliga. I rapporten redovisas statistiken utifrån de tre områdena:

- etablering
- makt och delaktighet
- fritid, organisering och välmående.

De förändringar över tid som redovisas avser främst 2010-talet. I några fall går tidsserierna längre tillbaka i tiden.

Utöver förändringar i levnadsvillkor över tid beskriver rapporten även situationen efter bakgrundsvariablerna kön, ålder, inrikes eller utrikes född och svensk eller utländsk bakgrund. Där data finns tillgängliga beskrivs även skillnader mellan olika kommuner och län. För unga med utländsk bakgrund använder vi samma definition som inom Sveriges officiella statistik där utländsk bakgrund omfattar personer som är utrikes födda eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

I rapporten belyser vi även situationen för unga med funktionsnedsättning, unga hbtq-personer och unga nyanlända, grupper som inte redovisas i myndigheternas indikatorrapporteringar.

Etablering

En viktig förutsättning för att nå ungdomspolitikens mål att alla unga ska ha goda levnadsvillkor (prop. 2013/14:191) är möjligheten för unga att etablera sig i arbets- och samhällslivet. Ungas utbildning, arbete, ekonomiska situation och boende är i detta avseende centrala områden som sinsemellan hänger ihop.

Utbildning

Små förändringar men minskad gymnasiebehörighet

Inom utbildningsområdet kan vi konstatera att indikatorerna generellt visar små förändringar i ungdomsgruppen. Andelen unga som i sina grundskolebetyg var behöriga till gymnasiet har dock minskat med nästan två procentenheter sedan 2011/12 och var 86 procent läsåret 2014/15. Det stora flertalet unga går i gymnasieskolan, men 2014 var det 7,1 procent i åldern 16–24 år som inte studerade och inte hade fullföljt en utbildning motsvarande minst 2-årig gymnasieutbildning.

Kommunerna har sedan 2015 fått ett tydliggörande av sitt aktivitetsansvar för icke skolpliktiga ungdomar under 20 år, men Skolinspektionens granskning av 16 kommuners arbete med det kommunala aktivitetsansvaret visar att två av tre kommuner brister i stödet till ungdomarna (Skolinspektionen 2016). Temagruppen Unga i arbetslivet har genom intervjuer med unga som inte fullföljt sina gymnasiestudier pekat på flera orsaker till avhopp (Temagruppen Unga i arbetslivet 2013). Den vanligaste orsaken är mobbning, men bristfälligt stöd och bemötande från skolans sida nämns också som vanliga orsaker. Av gymnasieskolans avgångselever hade 71 procent grundläggande behörighet till universitet och högskola vårterminen 2015. Knappt 30 procent saknade alltså behörighet för att kunna läsa vidare på högskola. Detta var den andra avgångskullen med den nya läroplanen Lgy 2011, vilket innebar

ändrade regler för vilka kurser som ger grundläggande behörighet. Därför är det svårt att göra jämförelser tillbaka i tiden. Med den nya läroplanen har dock skillnaden mellan könen ökat, från 6 procentenheter före den nya läroplanen 2013 till nära 17 procentenheter 2015. Till stor del beror förändringen enligt Skolverket på att högskolebehörigheten numera bara är obligatorisk på högskoleförberedande program där tjejer är i majoritet. Ungefär en av fem (21 procent) bland 19–24-åringarna studerade på högskola eller universitet hösten 2014. Andelen har i stort sett varit oförändrad sedan 2011.

Tjejer har bättre studieresultat

Tjejer har generellt bättre studieresultat än killar och det är en större andel tjejer som studerar på högskola och universitet. Andelen behöriga till högskolan var 80 procent bland tjejerna och 63 procent bland killarna, 24 procent av tjejerna studerar på högskola jämfört med 17 procent av killarna. Indikatorn behöriga till gymnasieskolan visar på mindre skillnader mellan könen, men det är ändå en större andel tjejer (87 procent) än killar (84 procent) som är behöriga.

I *Fokus 13 – Unga och jämställdhet* framgår också att tjejer har högre examensfrekvens på högskolan samt att fördelningen av studenter på forskarnivå gått från en betydande manlig dominans till en mer jämn könsfördelning (Ungdomsstyrelsen 2013a). Vidare möter tjejer och killar ofta skilda förväntningar i skolan, både från personal och från andra elever, vilket riskerar att förstärka skillnaderna mellan könen.

Många utbildningar är könssegregerade och de normer som finns kring vilken utbildning killar och tjejer ”ska” läsa begränsar ungas egna val och bidrar till en fortsatt könssegregering (SOU 2015:97).

Större svårigheter för utrikes födda

Indikatorerna visar vidare att unga som är födda i ett annat land än Sverige eller som har utländsk bakgrund har svårare i skolan än inrikes födda och unga med svensk bakgrund. Medan 90 procent av inrikes födda var behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram var motsvarande andel bland utrikes födda 57 procent läsåret 2014/15. Bland utrikes födda i åldern 16–24 år var 11,4 procent utan gymnasieutbildning jämfört med 6,4 procent bland unga födda i Sverige.

I vissa indikatorer ser vi samma mönster för bakgrund och födelseland i hela ungdomsgruppen, oavsett kön. Men för indikatorn högskolebehörighet är andelen behöriga större bland tjejerna, oavsett om de har svensk eller utländsk bakgrund eller var de är födda. Detsamma gäller andelen som studerar vid universitet och högskolor, där andelen tjejer med utländsk bakgrund är större än andelen killar med svensk bakgrund.

I indikatorn gymnasiebehörighet är det främst killar som är födda utrikes eller som har utländsk bakgrund som bidrar till att elever med utländsk bakgrund och utrikes födda når behörighet i mindre utsträckning än övriga elever. Klyftorna mellan könen i dessa grupper ökar dessutom.

Stora skillnader i resultat mellan kommuner

I några av indikatorerna ges möjlighet att bryta ned resultatet på kommunnivå. Utbildningsindikatorerna visar på stora skillnader mellan kommunerna. Det skiljer till exempel 46 procentenheter mellan kommunerna med högst respektive lägst andel gymnasiebehöriga. Skillnaden är ännu mer påtaglig för andelen behöriga till högskola och universitet, med 62 procentenheters

skillnad mellan kommunen med högst och kommunen med lägst andel behöriga.

Utmaningar för elever utanför normen

Unga med funktionsnedsättning syns inte i Skolverkets statistik över ungas utbildning, men i Ungdomsstyrelsens *Fokus 12 – Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning* beskriver vi hur unga med funktionsnedsättning som grupp har betydligt lägre utbildningsnivå än andra unga. Dessutom var det bland unga med funktionsnedsättning betydligt vanligare att vara missnöjd med sin utbildning och att ha känt sig otrygg eller rädd i skolan. Utredningen konstaterade att det för elever med funktionsnedsättning finns brister i det nuvarande utbildningssystemet i allt från utbildningens kvalitet, anpassning och stöd i undervisningen till studiesocial miljö och tillgänglighet (Ungdomsstyrelsen 2012a).

En annan grupp som kan begränsas i skolan på grund av rådande normer är unga hbtq-personer. Många av dem har erfarenhet av dåligt bemötande, våld eller hot om våld och saknar tilltro till samhällets institutioner (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015c). Studier visar att elever trivs bättre i skolor som aktivt arbetar mot trakasserier och kränkningar. Därför är skolans likabehandlingsarbete av stor betydelse, både för ungas nutida och framtida välbefinnande (Diskrimineringsombudsmannen 2014).

Försörjning

Ingen entydig tendens inom området

Inom området *försörjning* ser vi både positiva och negativa tendenser. Några indikatorer visar en utveckling som pekar på att situationen för unga på arbetsmarknaden ljusnar. Andelen 16–24-åringar som är öppet arbetslösa och sökande i program med aktivitetsstöd har successivt minskat, från 18 procent av den registerbaserade arbetskraften 2011 till 13 procent 2015.

Vi ser också positiva tendenser rörande ungas långtidsarbetslöshet. Arbetslösheten för inskrivna arbetslösa i åldern 16–24 år som varit utan arbete i mer än 90 dagar minskade från 7,1 procent 2011 till 4,9 procent 2015.

Andelen unga företagare i landet har varit stabil. Bland sysselsatta 18–24-åringar var 2,3 procent företagare 2015.

Andra indikatorer visar dock på mer negativa tendenser. Mediantiden för inskrivna arbetslösa 16–24-åringar ökade från 134 till 142 dagar mellan 2011 och 2015. Vidare minskade andelen unga som gått till arbete eller utbildning efter deltagande i program med aktivitetsstöd från 59 procent 2011 till 53 procent 2015.

Mellan 2012 och 2014 ökade andelen 16–24-åringar med aktivitetsersättning och/eller sjukpenning stadigt, från 39 till 45 per 1 000 försäkrade.

Unga som varken arbetar eller studerar

Att mäta ungas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden med hjälp av måttet arbetslöshet utifrån arbetskraften har ifrågasatts på flera håll, bland annat i rapporten *En förlorad generation?* (Engdahl & Forslund 2015). Författarna förordar i stället måttet unga som varken arbetar eller studerar (UVAS). Måttet fångar upp unga icke heltidsstuderande arbetslösa, men också unga utan arbete som inte heller söker arbete och ger därför troligen en mer korrekt bild av vilka ungdomar som riskerar mer långvariga arbetsmarknadsrelaterade problem.

Temagruppen Unga i arbetslivet har tagit fram ett UVAS-mått som numera ingår i de ungdomspolitiska indikatorerna. Måttet bygger, till skillnad från andra UVAS-mått, på registerdata och kan ge data på olika geografiska nivåer.¹ År 2013 var andelen 16–24-åringar som varken arbetade eller studerade 7,5 procent. Andelen har fluktuerat en del över tid, under perioden 2007–2009 låg andelen på mellan 7,1 och 8,8 procent

och under perioden 2010–2013 låg den på mellan 7,1 och 7,5 procent.

Vissa positiva tendenser för ungas ekonomi

Möjligheten att etablera sig på arbetsmarknaden påverkar i regel den unges ekonomiska situation. Vi ser vissa positiva tendenser i de indikatorer som beskriver ungas ekonomi. Andelen unga 20–24-åringar med låg ekonomisk standard² har minskat något. År 2011 var andelen 30 procent och 2014 var den 29 procent.

För unga som har en särskilt svår ekonomisk situation finns möjligheten att söka ekonomiskt bistånd. Andelen unga som får ekonomiskt bistånd har också minskat något och var 7,3 procent bland 18–24-åringarna 2014. Ett annat tecken på ekonomiska svårigheter kan vara om den unge får ett betalningsföreläggande eller om hen har skulder som går till indrivning. Även dessa indikatorer visar på en positiv tendens. Antalet unga, 18–24 år, som fick betalningsförelägganden minskade årligen mellan 2012 och 2015. Det totala antalet var 47 448 år 2015. Den positiva tendensen med minskat antal individer med betalningsförelägganden bland 18–24-åringarna går emot tendensen bland 25–29-åringarna, där antalet ökade.

Likaså har det skett en minskning av antalet unga med skulder för indrivning, under 2015 hade 23 173 unga i åldern 18–24 år sådana skulder. Gruppen 18–19 år hade en särskilt stor nedgång i antalet skuldsatta.

Andelen studenter i åldern 19–24 år som upplever att studiestödet täcker deras levnadsomkostnader ökade kontinuerligt mellan 2009 och 2015, från 22 till 43 procent.

Olika mönster för tjejer och killar

Det finns ingen entydig bild av om det är tjejer eller killar som har bäst levnadsvillkor inom området *försörjning*. Arbetsindikatorerna visar

att killar har svårare än tjejer att etablera sig på arbetsmarknaden. Arbetslösheten har under perioden 2011–2015 varit högre för killar än för tjejer, 2015 var andelen arbetslösa killar 5 procentenheter högre än andelen arbetslösa tjejer.

Tjejer har också överlag haft lägre andel långtidsarbetslösa. Båda könen visar på en minskning i långtidsarbetslösheten, men minskningen är större bland tjejer. Det är små skillnader mellan könen i andel UVAS bland 16–24-åringarna, men studier från Temagruppen Unga i arbetslivet visar att andelen kvinnor i gruppen UVAS ökar mer än andelen män i åldersgruppen 25–29 år.³

För indikatorerna som beskriver den ekonomiska situationen ser vi olika mönster. Medan det 2011 var vanligare att tjejer i åldern 20–24 år ingick i hushåll med låg ekonomisk standard, var det under 2012–2014 en större andel killar som hade låg ekonomisk standard. Skillnaderna mellan könen är dock förhållandevis små. Liknande mönster ser vi i andelen som får ekonomiskt bistånd. Skillnaden mellan könen har sedan 2011 minskat och den tidigare övervikten för tjejer har nu ändrats till en liten övervikt för killar.

Tjejer har dock i större utsträckning än killar haft sjukpenning och/eller aktivitetsersättning, 48 tjejer jämfört med 42 killar per 1 000 försäkrade 16–24-åringar 2014. Det har skett en ökning för båda könen sedan 2012, men ökningen har varit större för tjejerna, vilket har gjort att skillnaden mellan könen har ökat. Bland 16–19-åringarna var det dock vanligare att killar hade sjukpenning och/eller aktivitetsersättning än att tjejer hade det. Killar är också i betydligt större utsträckning föremål för betalningsföreläggande och indrivning av skulder.

Större svårigheter för utrikes födda

De skillnader som framträdde inom utbildningsområdet mellan unga utifrån bakgrund och födelseland speglar även av sig på nästa steg i

etableringsprocessen. Unga med utländsk bakgrund eller som är födda i ett annat land än Sverige har överlag större svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden än inrikes födda unga eller unga med svensk bakgrund. Bland utrikes födda unga uppgick arbetslösheten till 35 procent av arbetskraften, jämfört med 11 procent bland inrikes födda unga 2015.

Särskilt hög var arbetslösheten bland utrikes födda killar, 37 procent. Skillnaden i arbetslöshetsnivå mellan könen var mindre bland inrikes födda än bland utrikes födda. Andelen som varken arbetar eller studerar var 2013 betydligt högre bland unga födda utrikes (15,6 procent) jämfört med bland unga födda inrikes (6,3 procent). Skillnaden mellan de utrikes och de inrikes födda har varit ungefär lika stor under hela den studerade perioden, men det finns tendenser att skillnaderna minskar.

Unga med utländsk bakgrund eller som är födda utrikes har också svårare att lämna arbetslösheten. Medan 58 procent av inrikes födda unga gick till arbete eller utbildning efter att ha deltagit i program med aktivitetsstöd 2015, var motsvarande andel bland utrikes födda unga 37 procent. Andelen långtidsarbetslösa var 11,2 procent av den registerbaserade arbetskraften bland utrikes födda unga jämfört med 4,2 procent bland inrikes födda unga. Andelen har minskat i båda grupperna, men minskningen är större bland inrikes födda.

Svårigheterna på arbetsmarknaden avspeglar sig även i de olika gruppernas ekonomiska situation. Utrikes födda är bland både unga och äldre kraftigt överrepresenterade bland dem som får ekonomiskt bistånd. Andelen bland utrikes födda unga var 22 procent 2014 och bland inrikes födda unga 4,8 procent. Det är vanligare att killar har ekonomiskt bistånd i båda grupperna, men skillnaden mellan könen var större bland utrikes födda än bland inrikes födda. Det är också betydligt vanligare att unga med utländsk bakgrund och unga utrikes födda har låg ekonomisk

standard än övriga unga. År 2014 hade nästan hälften, 47 procent, utrikes födda 20–24-åringar låg ekonomisk standard jämfört med 26 procent bland unga inrikes födda. Bland unga utrikes födda och unga med utländsk bakgrund hade en något större andel tjejer låg ekonomisk standard, medan det bland unga inrikes födda och unga med svensk bakgrund var vanligare bland killar.

Bakgrund och utbildningsnivå påverkar etablering

Flera rapporter beskriver utmaningarna för unga med utländsk bakgrund att etablera sig. I rapporten *En förlorad generation?* beskriver Engdahl & Forslund (2015) hur arbetslösheten inte är jämnt fördelad i ungdomsgruppen utan främst drabbar unga med funktionsnedsättningar som medför nedsatt arbetsförmåga, unga med utländsk bakgrund och unga utan fullständiga gymnasiebetyg.

Utbildningens stora betydelse lyfts även fram i en rapport av Sveriges Kommuner och Landsting (2015). I rapporten poängteras vikten av att få en gymnasieexamen inom fyra år och att utbildningen inte bara är viktig för att komma in på arbetsmarknaden, utan även för att stanna kvar där. Utan fullföljd gymnasieutbildning ökar risken för att åter bli arbetslös.

Utbildningsnivån påverkar även flyttmönster och rörlighet på arbetsmarknaden. Utöver utbildning lyfts vikten av tidigare arbetslivserfarenhet som en viktig faktor för att få ett arbete. De unga som har haft ett extra jobb eller ett sommarjobb under gymnasietiden har betydligt bättre chanser att vara i arbete vid 20 års ålder än de som inte har arbetat extra.

Boendeortens betydelse

Det finns även stora skillnader i vilken utsträckning unga etablerar sig på arbetsmarknaden utifrån var de bor. Skillnaderna mellan olika kommuner märks bland annat i andelen arbetslösa, där det skiljer cirka 25 procentenheter mellan kommunen med högst andel (28 procent) ar-

betslösa unga och den med lägst andel (2,9 procent). Ännu större är skillnaden mellan den kommun där störst andel går vidare till arbete eller studier efter arbetsmarknadsprogram (72 procent) och den kommun där lägst andel går vidare (32 procent). För UVAS-gruppen skilde det 8,6 procentenheter mellan den kommun som hade högst respektive lägst andel UVAS 2013.

En rapport från ESO visar hur bostadssegregation samvarierar med utrikes föddas sannolikhet att ha ett arbete. Resultaten pekar mot att sannolikheten för att vara sysselsatt och ha inkomst från ett arbete för utrikes födda personer samvarierar negativt med andelen utrikes födda samman. Speciellt tycks boendesegregationen samvariera negativt med individens möjligheter att nå riktigt höga inkomster (Aldén & Hammarstedt 2016).

Boende

Små förändringar i ungas boende

Ungas bostadssituation har varit tämligen oförändrad 2008/09–2012/13. Av unga i åldern 20–24 år bodde nästan fyra av tio, 38 procent, fortfarande kvar i föräldrahemmet 2012/13. Etableringen på bostadsmarknaden sker sedan ganska snabbt, i åldersgruppen 25–29 år var andelen som bodde hemma 7 procent. Av de som flyttat hemifrån är hyresrätt den absolut vanligaste boendeformen, 77 procent av de unga bor så, 18 procent bor i bostadsrätt och 5 procent i äganderätt. Dessa andelar har också varit stabila över tid. Boendeformerna visar hur ungas boende förändras när de passerat 24 år. Det är till exempel nästan tre gånger så vanligt att bo i äganderätt bland 25–29-åringar jämfört med bland 20–24-åringar.

När man väl fått en bostad gäller det att kunna behålla den. Indikatorerna visar att både antalet inlämnade ansökningar om vräkning av unga och antalet genomförda vräkningar av unga minskade mellan 2012 och 2015. År 2015 inlämnades 456 ansökningar om vräkning av unga och 157 unga vräktes.

Även om ungas situation på bostadsmarknaden inte ser ut att ha förvärrats de senaste åren kvarstår dock svårigheterna för många unga att hitta en bostad. Detta märks särskilt i storstäderna och i universitets- och högskolestäderna, men även andra kommuner kan ha problem med att ge unga möjlighet till ett eget boende. Enligt Boverkets årliga *Bostadsmarknadsenkät 2015* angav 219 av landets 290 kommuner att de hade ett underskott på bostäder för unga, en ökning med 39 kommuner från föregående år.⁴ Bostadssituationen i kommunerna påverkas även av det stora antalet nyanlända som behöver någonstans att bo. Av landets kommuner angav 244 att de hade ett underskott på bostäder för nyanlända, en kraftig ökning från föregående år.

Olika grupper med sämre bostadssituation

Det är vanligare att killar än att tjejer bor kvar hemma hos sina föräldrar bland 20–24-åringarna (43 procent jämfört med 33 procent under 2012/13). Det är också betydligt vanligare att killar blir vräkta än att tjejer blir det. Även om antalet vräkningar har minskat bland båda könen var det mer än dubbelt så många killar som vräktes 2014.

Det finns ingen signifikant skillnad mellan unga med svensk och unga med utländsk bakgrund vad gäller andel som bor kvar i föräldrahemmet. Det finns dock andra grupper unga som har särskilt svårt på bostadsmarknaden.

Även om studenter brukar lyftas fram som en grupp som har svårigheter att få bostad på studieorten är grupper som unga utan fast anställning, unga som varken arbetar eller studerar eller ensamstående föräldrar särskilt utsatta när det är bostadsbrist. Dessa grupper är i förhållande till exempelvis studenter i regel mindre resursstarka.

I *Fokus 11 – En analys av ungas bostadssituation* beskrev Ungdomsstyrelsen också hur unga med funktionsnedsättning generellt har det svårare att flytta hemifrån jämfört med andra unga. I åldersgruppen 18–30 år hade 28 procent i gruppen flyttat hemifrån jämfört med 69 procent bland alla i motsvarande ålder. Rapporten pekade också på brister i tillgänglighet och diskriminering kopplat till gruppens boendesituation (Ungdomsstyrelsen 2011).

Makt och delaktighet

Det nationella målet för ungdomspolitiken innebär att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen (prop. 2013/14:191). För att detta mål ska kunna nås är det bland annat viktigt att unga deltar i den demokratiska diskussionen och kan göra sin röst hörd i samma utsträckning som andra grupper i samhället.

Deltagande i allmänna val och i folkvalda församlingar

Ungas valdeltagande ökar

En viktig del av ungas möjlighet till inflytande över samhällsutvecklingen är att rösta i allmänna val. De senaste valen visar på positiva tendenser i ungas röstande. Andelen unga som röstar i riksdagsvalet ökade från 71 procent 2002 till 82 procent 2014. Ökningen i andel unga röstande har även skett i kommunfullmäktige- och landstingsfullmäktigevalen (11 procentenheters ökning mellan 2002 och 2014) samt i Europaparlamentsvalet (20 procentenheters ökning mellan 2004 och 2014). I de senaste landstings- och kommunfullmäktigevalen röstade 77 procent i gruppen unga. I Europaparlamentsvalet 2014 röstade inte ens hälften, cirka 46 procent, trots ökningen de studerade åren. I samtliga svenska val röstade unga i mindre utsträckning än 30–64-åringarna, men i lika hög grad som 25–29-åringarna.

Ett sätt att öka ungas kunskap och intresse för politik och för att rösta är att genomföra skolval. Myndigheten anordnade *Skolval 2014* tillsammans med elev- och ungdomsorganisationer och spred i samband med det metodmaterial till skolorna. Cirka 45 000 elever röstade i skolval för Europaparlamentsvalet och 361 000 elever röstade i skolval inför riksdagsvalet (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015b).

Positiva tendenser i ungas representation

En annan viktig del av ungas inflytande över samhällsutvecklingen är deras representation i folkvalda församlingar. Ungas representation i dessa församlingar är liten i jämförelse med vuxnas, men det finns vissa positiva tendenser. Andelen 18–24-åringar bland de nominerade i riksdagsvalet ökade mellan 2002 och 2010, men minskade till knappt 6 procent av samtliga nominerade vid valet 2014. Andelen unga invalda i riksdagen har också ökat, från 0,6 procent till 2,3 procent av samtliga invalda mellan 2002 och 2014. Riksdagen som valdes 2014 var den yngsta någonsin med en snittålder på 45 år (SOU 2016:5). Även inom landstings- och kommunfullmäktigen har det skett en liten ökning i andelen unga nominerade och valda.

Avångar vanligare bland unga

Unga hoppar i klart större utsträckning än äldre av sina uppdrag i de folkvalda församlingarna. Under den senaste mandatperioden avgick nästan hälften, 47 procent, av de unga ledamöterna i kommunfullmäktige medan 32 procent av de unga ledamöterna i landstingsfullmäktige hoppade av. Det är en viss ökning jämfört med föregående period i kommunfullmäktige medan andelen var oförändrad i landstingsfullmäktige. Endast en ung riksdagsledamot har avgått under mandatperioderna mellan 2006 och 2014. Avhoppet motsvarar 14 procent av gruppen riks-

dagsledamöter i åldern 18–24 år under den senaste mandatperioden (2010–2014).

Avhoppen kan påverka ungas representation i fullmäktigeförsamlingarna negativt eftersom att de ofta ersätts av äldre personer. Enligt Statistiska centralbyråns enkätundersökningar bland avhoppade förtroendevalda var privata skäl, till exempel flytt från kommunen, den vanligaste anledningen till att hoppa av. Detta var särskilt utmärkande bland unga (Statistiska centralbyrån 2013).

För att motverka avhoppen föreslår Demokratiutredningen bland annat att unga ska kunna kandidera och verka i sin egen hemkommun, även om de tillfälligt flyttat därifrån på grund av studier eller andra skäl (SOU 2016:5). Utredningen beskriver också hur svårigheten att locka och behålla unga i folkvalda församlingar kan bero på kommunalpolitikens förändrade villkor, med minskande antal nämnder och förtroendevalda, samt en mer krävande politikerroll.

Tjejer mer röstningsbenägna men avgår oftare från uppdrag

Tjejer röstade i större utsträckning (cirka 4–5 procentenheter) än killar i samliga av de senaste valen. Skillnaden mellan könen har varit ganska konstant under den studerade perioden för alla val, utom i Europaparlamentsvalet 2009 då ungefär lika stor andel killar som tjejer röstade. Killar blir dock i något större utsträckning nominerade och valda till riksdagen samt till kommun- och landstingsfullmäktige.

Samtidigt har kvinnliga valda ledamöter avgått i större utsträckning än manliga under de senaste mandatperioderna i kommun- och landstingsfullmäktigen. En förklaring kan vara att kvinnor i åldern 18–29 år flyttar i högre grad än män i samma ålder, ofta för att studera på annan ort (Statistiska centralbyrån 2013).

Inrikes födda röstar och blir valda i högre grad än utrikes födda

Unga inrikes födda respektive unga med svensk bakgrund röstar till allmänna val samt blir nominerade och valda till lokala församlingar i större utsträckning än unga utrikes födda respektive unga med utländsk bakgrund. I det senaste riksdagsvalet skilde det 19 procentenheter mellan andelen inrikes födda unga respektive andelen utrikes födda unga som röstade. Skillnaderna mellan grupperna ökade jämfört med i valet 2010. Det fanns inga signifikanta skillnader i valdeltagande mellan könen inom grupperna unga med utländsk bakgrund och unga utrikes födda.

Betydande geografiska skillnader

Ungas valdeltagande varierar mellan länen. I riksdagsvalet skilde det 18 procentenheter mellan det län som hade högst respektive lägst valdeltagande bland unga och i Europaparlamentsvalet var skillnaden nästan 28 procentenheter.

Även i vilken utsträckning landets kommuner och landsting har nominerade och valda unga ledamöter varierar. I vissa kommuner finns det till exempel inte några unga som är nominerade eller valda, medan unga utgör runt 15 procent i de kommuner som har störst andel nominerade och valda unga.

För unga med funktionsnedsättning kan möjligheten att delta i allmänna val inskränkas på grund av bristande tillgänglighet. Ungdomsstyrelsen har beskrivit hur det fanns tillgänglighetsbrister i en del vallokaler under valet 2010 (Ungdomsstyrelsen 2012a). Sedan dess har vallokalernas tillgänglighet tydliggjorts i vallagen. En studie vid valet 2014 visade dock på fortsatta tillgänglighetsbrister (Myndigheten för delaktighet 2014).

Deltagande i politiska aktiviteter

Digitaliseringen förändrar aktiviteter

Ett annat sätt att vara delaktig i samhällslivet är att ägna sig åt olika politiska aktiviteter. Inom indikatorn ser vi att mer traditionella politiska aktiviteter som att bära symboler, delta i demonstrationer, skriva insändare och framför allt att skriva på en namninsamling, görs i minskad utsträckning bland unga. Störst minskning ser vi i andelen som skrivit på en namninsamling under det senaste året, där andelen 16–25-åringar minskade från 52 till 24 procent mellan 2004 och 2015.

Ungas digitala omgivning med en nästan ständigt uppkoppling mot internet speglar även av sig i deras politiska aktiviteter. Andelen som under det senaste året chattat, debatterat eller kommenterat politik på internet har ökat från 10 till 21 procent mellan 2004 och 2015. Unga som stöttar en åsikt i en samhällsfråga på nätet har mellan 2012 och 2015 ökat från 50 till 56 procent. Vi ser också en viss ökning i andelen unga som är medlemmar i en organisation som jobbar för en speciell samhällsfråga.

Politiska aktiviteter som att delta i politiska möten, delta i köpstrejker, kontakta tjänstemän för att föra fram en politisk åsikt och köpa vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl har legat relativt stabilt under de studerade åren. Att ge pengar till en organisation som jobbar för en speciell samhällsfråga har varit ganska oförändrad de två senaste undersökningarna, men ökade jämfört med 2009.

Av de namngivna politiska aktiviteterna är det vanligast att unga under det senaste året har stöttat en åsikt på internet (56 procent), konsumerat medvetet (31 procent), skrivit på en namninsamling (24 procent) samt gett pengar till en organisation (22 procent). Minst vanligt var att ha kontaktat en tjänsteman (3 procent) och att ha deltagit i politiska möten (6 procent).

Medlemskap i politiska partier har stabiliserats

Ungas förändrade sätt att engagera sig har beskrivits i andra studier. Jonsson (2012) visar hur aktiviteter som volontärarbete, ideellt arbete, olika former av punktinsatser och utomparlamentariska aktiviteter i stor utsträckning lockar unga i dag. Samtidigt har de politiska partierna gått från stora folkrörelsepartier till att bli mer professionella och inriktade på valarbete (SOU 2016:5).

Ungas deltagande i politiska partier har också sjunkit jämfört med i början av 1990-talet (Ungdomsstyrelsen 2010a). Sedan 2008/2009 ligger dock andelen unga som är medlemmar i ett politiskt parti stabilt runt 4 procent. Det senaste studerade året, 2012/2013, var andelen 3,4 procent bland unga i åldern 16–24 år. Det är ingen signifikant skillnad mellan unga och äldre när det gäller att vara medlem i ett politiskt parti.

Myndigheten presenterar i rapporten *Grattis! Ni har unga i ert parti!* fem steg som kan underlätta för unga att delta i de politiska partiernas verksamheter. Punkterna bygger på upplevda hinder bland representanter från ett ungdomsförbund (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016a). Partierna kan enligt dessa öka möjligheten att engagera unga genom att förändra rutinerna i valberedningsarbetet, våga satsa på att ge unga personer attraktiva poster även om det finns en risk att de flyttar, förändra möteskulturen i de beslutande organen, förbättra kommunikationen så att den når unga samt öka de ideologiska diskussionerna i partierna.

Stabilt intresse för politik och samhällsfrågor

Ungas intresse för samhällsfrågor, för vad som händer i andra länder och för politik är relativt stabilt. Andelen 16–25-åringar som var intresserade av politik var 43 procent 2015, 59 procent angav att de var intresserade av samhällsfrågor

och 63 procent angav att de var intresserade av vad som händer i andra länder. Ungas intresse för politik har ökat något mellan de två senaste undersökningsåren. Jämfört med på 1960-talet är en större andel unga intresserade av politik i dag (Ungdomsstyrelsen 2010a). Jämfört med äldre är dock ungas intresse för politik, samhället och vad som händer i andra länder mindre (Ungdomsstyrelsen 2013b).

Små skillnader i politisk aktivitet mellan könen

I regel är det små skillnader mellan i vilken utsträckning tjejer och killar har deltagit i politiska aktiviteter. Tjejer har dock i högre grad än killar deltagit i demonstrationer, gett pengar till organisationer, konsumerat medvetet, skrivit på namninsamlingar och stöttat en åsikt i en samhällsfråga på internet under det senaste året.

Att ha debatterat en fråga på internet är den enda aktivitet som det är vanligare att killar har gjort. Killar är också i högre grad intresserade av politiska frågor, medan det inte finns någon skillnad mellan könen i intresse av samhällsfrågor och omvärldsfrågor. Det är också små skillnader mellan könen när det gäller i vilken utsträckning man är medlem i ett politiskt parti.

Inga entydiga tendenser beroende på bakgrund

För de flesta politiska aktiviteter är det inga signifikanta skillnader beroende på födelse-land eller bakgrund. Det är dock en dubbelt så stor andel bland unga inrikes födda än bland unga utrikes födda som köpt vissa produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl (33 jämfört med 15 procent). Det är också vanligare att unga inrikes födda stöttat en åsikt på internet och gett pengar till en organisation jämfört med unga utrikes födda.

Att skriva insändare är den enda aktivitet som unga med utländsk bakgrund och unga utrikes födda gör i större utsträckning än unga med svensk bakgrund och unga inrikes födda.

Det är också små skillnader i medlemskap i politiska partier eller samhällsintresse beroende på bakgrund. En större andel unga med utländsk bakgrund än unga med svensk bakgrund är dock intresserade av vad som händer i andra länder medan det politiska intresset är större bland inrikes födda unga än bland utrikes födda unga.

Deltagande bland unga med och utan funktionsnedsättning

En jämförelse mellan unga med och unga utan funktionsnedsättning visar att en högre andel bland unga med funktionsnedsättning uppger att de inte alls är intresserade av samhällsfrågor och en dubbelt så stor andel uppger att de inte alls är intresserade av vad som händer i andra länder. Däremot är intresset för politik lika omfattande som bland övriga unga. Det är också små skillnader mellan unga med funktionsnedsättning och övriga unga i hur mycket de deltar i politiska aktiviteter och i vilken utsträckning de upplever att de har möjlighet att föra fram idéer till lokala beslutsfattare (Ungdomsstyrelsen 2012a).

Inflytande

Små förändringar i upplevt inflytande på arbetsplatsen

Ungas inflytande kan ske inom många olika sfärer. En del är att uppleva inflytande i sin egen familj. Ungefär 90 procent av unga i åldern 13–18 år upplever att de får vara med och bestämma hemma om saker som rör den unge, en andel som legat stabil under perioden 2009–2013. Likaså är andelen unga som upplever lågt inflytande i arbetet i stort oförändrad under perioden 2007–2013. Det var 29 procent i gruppen unga som angav lågt inflytande 2013. Hur arbetet är organiserat, vilken möjlighet man har att påverka sin arbetssituation, anställningsform och stöd från chef och kollegor är exempel på faktorer som kan påverka den upplevda möjligheten till inflytande i arbetet (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Ett annat viktigt område för ungas inflytande är att kunna påverka lokala frågor i den egna kommunen. Indikatorerna visar på en tydlig diskrepans mellan andelen unga som *vill* påverka och andelen unga som upplever att de *kan* påverka i sådana frågor.

Knappt hälften, 46 procent, av unga i åldern 16–25 år uppger att de själva är intresserade av att påverka i frågor som rör kommunen 2015. Sedan 2009 har andelen ökat, men den är lägre än 2004. Andelen som upplever att de har möjlighet att föra fram idéer till beslutsfattare i kommunen var dock endast 17 procent 2015. Det är ungefär samma andel som 2012, men nästan en fördubbling jämfört med 2004.

Möjligheter till lokal påverkan

En viktig roll för att unga ska kunna vara med och påverka i lokala frågor spelar olika former av inflytandeforum. Det finns dock en risk att dessa forum främst lockar unga med starkt socialt och kulturellt kapital. Unga som lever i socialt utsatta bostadsområden sitter sällan med i kommunala inflytandeforum (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Barn och unga har dock möjlighet att lämna medborgarförslag till fullmäktige. Detta är en av få formella möjligheter för unga under 18 år att utöva lokalt inflytande. Ett annat sätt att arbeta för att öka ungas lokala inflytande är att kommunerna utformar lokala handlingsplaner eller policyer med mål för den ungdomspolitiska verksamheten. Enligt en enkät i Demokratiutredningen har 40 procent av kommunerna och landstingen en sådan plan eller policy (SOU 2016:5). Ett liknande resultat fick myndigheten i en studie om kommunala handlingsplaner 2014 (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Kommunerna kan även stödja ungas inflytande genom att ge bidrag till ungas organisering. Enligt en studie av LSU är dock ungdomsföreningarna inte delaktiga i politiska beslut i över hälften av kommunerna. Däremot anger 40 procent av kommunerna att unga är delaktiga på andra sätt, främst genom ungdomsråd (LSU 2012).

Killar upplever lågt inflytande i arbetet

Det är inga signifikanta skillnader mellan könen i upplevt inflytande i familjen eller i vilken utsträckning unga vill och kan påverka lokalt. Däremot finns det stora skillnader i vilken utsträckning unga upplever lågt inflytande i arbetet. Det skiljer hela 25 procentenheter mellan andelen tjejer (17 procent) och andelen killar (42 procent) i åldern 20–24 år som upplevde detta 2013. Vi ser också motsatta tendenser i upplevt lågt inflytande i arbetet, då andelen tjejer minskade samtidigt som andelen killar ökade kraftigt 2007–2013. I gruppen 25–29 år ser vi dock ingen signifikant skillnad mellan könen.

Ser vi till bakgrund har andelen unga med utländsk bakgrund som upplever att de får vara med och bestämma hemma ökat med åren och låg 2012/2013 på samma nivå som för de med svensk bakgrund. Det är heller inga signifikanta skillnader mellan i vilken utsträckning unga med svensk eller unga med utländsk bakgrund respektive unga födda i riket eller unga födda utrikes upplever att de vill och kan påverka lokalt.

Andra grupper av unga som upplever lägre inflytande

I *Fokus 12 – Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning* beskriver Ungdomsstyrelsen hur unga med funktionsnedsättning generellt är mindre delaktiga i skolaktiviteter än andra unga och att inflytandet över den egna fritiden i gruppen kan begränsas av vilka stöd som ges och vilken grad av tillgänglighet som finns inom olika områden. I rapporten framkommer även att vissa unga med funktionsnedsättning upplever bristande inflytande över vem som ska ge stöd och hur stödet ska utformas inom socialtjänst, habilitering och vård (Ungdomsstyrelsen 2012a).

En viktig del för att som ung vilja delta i för-
eningslivet är att den unge känner att hen blir
lyssnad på. Myndigheten har även visat att
unga hbtq-personer upplever brister i infly-
tande som rör deras behov när kommuner,
organisationer eller andra arrangörer exem-
pelvis startar mötesplatser eller utvärderar
verksamheter (Ungdomsstyrelsen 2012b).

Unga nyanlända är en annan grupp som kan ha
begränsad möjlighet till inflytande. En rapport
från Skolinspektionen visar att de granskade
skolorna i regel saknade ett gemensamt arbete

för att utveckla de nyanlända elevernas förmåga
att utöva inflytande över undervisningen. I sko-
lor som bygger undervisningen på att eleverna
själva ska ta ansvar för att sätta mål och välja
metoder finns det enligt Skolinspektionen risk
att de nyanlända eleverna, ofta med erfarenheter
från andra betydligt mer auktoritära skolsystem,
missgynnas och att de berövas möjligheter att
utveckla de förmågor som krävs för att kunna
vara aktiva medborgare (Skolinspektionen
2014).

Fritid, organisering och välmående

Området *fritid, organisering och välmående* har betydelse för ungdomspolitikens mål att alla unga ska ha goda levnadsvillkor och makt att forma sina liv. Ungas fritidsaktiviteter kan bidra till att stärka ungas välmående, sociala utveckling och informella lärande samt ge dem möjlighet att utöva inflytande i civilsamhällets organisationer. Indikatorsystemet *ungidag.se* ger en mycket begränsad bild av ungas levnadsvillkor inom fritidsområdet. I dag omfattar området indikatorer som rör motion och idrott, besök på kulturevenemang, bokläsning samt medlemskap i föreningar. Myndigheten ser därför ett tydligt behov av att utveckla indikatorerna inom fritidsområdet.

Området *välmående* redovisas i kapitlet utifrån hälsa, social utsatthet, ohälsosam livsstil, trygghet och brott.

Fritid och organisering

Små förändringar i ungas fritidsaktiviteter

Viser endast små förändringar i andelen unga som regelbundet motionerar eller idrottar, besöker kulturevenemang eller läser böcker de studerade åren. Bland unga motionerade eller idrottade 70 procent minst en gång i veckan under 2015 och 29 procent läste i en bok på sin fritid varje vecka 2012–2013. Samma år angav 67 procent av de unga att de varit på teater, konsert, museum eller annat kulturevenemang under det senaste året.

År 2012–2013 uppgav 61 procent unga i åldern 16–24 år att de var medlemmar i minst en förening. En jämförelse med tidigare år är inte möjlig utifrån ungdomsindikatorerna, men andra studier visar tecken på en minskad andel unga som är föreningsmedlemmar (Blomdahl, Elofsson, Åkesson & Lengheden 2014).

Ungas organisering kan också mätas utifrån andel unga som deltar på möten eller i aktiviteter inom en förening. Även här syns tecken på minskat deltagande (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Bland de unga som deltar i föreningsverksamhet är det vanligast att delta i aktiviteter inom en idrottsförening, elev eller studentförening, kulturförening, dator- eller rollspelsförening och friluftsförening (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

I en jämförelse med vuxna i åldern 25–64 år utmärker sig ungdomsgruppen genom att i högre grad motionera och idrotta, medan det är mindre vanligt att unga läser böcker på sin fritid eller är föreningsmedlemmar.

Förändrade organisationsformer

Samtidigt som ungas engagemang i föreningar har minskat över tid, finns studier som visar på en framväxt av andra former av organisering bland unga. Ungas engagemang kan till exempel ta sig uttryck i specifika kampanjer och i lösa och decentraliserade nätverk, snarare än i traditionella organisationsstrukturer (Lindgren 2014).

Uppföljningen av ungas konsumtion av kultur bör också ses i relation till att unga utövar och tar del av kultur på en mängd andra sätt än ge-

nom att besöka kulturevenemang (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014). Det handlar om alltifrån eget utövande av musik, teater, dans, konst, skrivande, spel och hantverk till att ta del av tidningar, film, tv och andra digitala medier.

Små skillnader i fritidsvanor mellan könen

Vad unga gör på fritiden och hur ofta de ägnar sig åt olika aktiviteter skiljer sig åt mellan olika grupper av unga. Det är dock inga signifikanta skillnader mellan i vilken utsträckning tjejer och killar är medlemmar i föreningar, idrottare eller besöker kulturevenemang. Tjejer läser däremot böcker i större utsträckning än killar på fritiden. Andelen tjejer som läste böcker varje vecka var 35 procent, medan andelen killar var 23 procent 2012–2013.

Besöka kulturevenemang vanligare bland inrikes födda

Unga inrikes födda besöker konserter, teatrar, museum eller andra kulturevenemang i högre grad än unga utrikes födda. Skillnaden i kulturkonsumtion mellan grupperna ökade under perioden 2009–2013. Det är dock ingen signifikant skillnad mellan i vilken utsträckning grupperna läser böcker eller motionerar och idrottare. Indikatorn föreningsmedlemmar redovisas inte efter bakgrund eller födelseland, men myndigheten har tidigare visat att unga utrikes födda i mindre utsträckning är medlemmar i en förening än inrikes födda (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Unga utanför normen mindre aktiva

I rapporten *Fokus 14 – Ungas fritid och organisering* visades också hur andra grupper av unga var mindre aktiva på fritiden. Unga med funktionsnedsättning var föreningsmedlemmar, läste böcker, idrottade/motionerade och besökte kulturevenemang i mindre utsträckning än andra

unga. Unga bisexuella, homosexuella och unga som är osäkra på sin sexuella läggning idrottade i lägre grad än heterosexuella (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Bemötande och tid viktigt för att delta

Trygghet och bemötande är faktorer som kan påverka hur aktiva olika ungdomsgrupper är på fritiden. Nästan en tredjedel av unga med funktionsnedsättning uppger att de har avstått från att besöka en fritidsverksamhet på grund av rädsla för att bli dåligt bemött, jämfört med drygt en tiondel av övriga unga. En ungefär lika stor andel, 30 procent, bland unga som är bisexuella, homosexuella eller osäkra på sin sexuella läggning anger att de avstått av den anledningen (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

En annan faktor som kan påverka i vilken grad olika grupper av unga är aktiva på fritiden är hur mycket fritid de har, vilket i sin tur bland annat hänger ihop med hur mycket tid de lägger på studier och arbete. I myndighetens undersökningar framkommer att tjejer i högre grad än killar upplever att de har för lite fritid, medan unga med funktionsnedsättning, unga arbetslösa, unga som bor utanför storstadsregioner och unga nyanlända i högre grad än andra unga upplever att de har för mycket fritid (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2014).

Hälsa

Små förändringar i självskattad hälsa och i antal självmord

Ungas egen bedömning av sitt allmänna hälsotillstånd och den självskattade psykiska och psykosomatiska ohälsan har inte förändrats i någon nämnvärd utsträckning de studerade åren 2010–2015. År 2015 uppgav 84 procent av unga, 16–24 år, att de bedömde sitt allmänna hälsotillstånd som bra. Under 2010–2015 har andelen pendlat mellan 81 och 86 procent.

Samtidigt som en stor andel unga bedömde sin

hälsa som bra var det en femtedel i åldern 16–24 år som uppgav att de hade psykiska symtom i form av oro, ängslan eller ångest 2012–2013. Runt hälften av unga, 13–18 år, uppgav psykosomatiska symtom som huvudvärk, magont eller svårt att somna minst en gång i veckan under samma tidsperiod. Det finns ingen statistiskt säkerställd förändring över de studerade åren vare sig för psykiska eller psykosomatiska symtom.

Andelen självmord bland unga i åldern 13–24 år har legat på ungefär samma nivå under det senaste decenniet. Andelen var 12,4 per 100 000 vid den senaste mätningen 2014. Andelen unga i samma ålder som vårdats inneliggande på sjukhus till följd av självskaador var 178 per 100 000 individer 2014. Andelen har efter en kraftig uppgång på 00-talet minskat sedan 2011. Både självmord och självskaador är vanligare bland unga i åldern 20–24 år än bland unga i åldern 13–19 år.

Tjejer mår sämre men killar begår fler självmord

Det finns tydliga skillnader i upplevt välbefinnande och psykisk ohälsa mellan tjejer och killar. En större andel killar än tjejer bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som bra eller mycket bra och en större andel tjejer uppger att de har psykiska och psykosomatiska symtom. Skillnaden mellan könen är särskilt stor för psykiska symtom, där en nästan dubbelt så stor andel tjejer i åldern 16–24 år uppgav att de upplevde oro, ängslan eller ångest jämfört med andel killar i samma ålder 2012–2013 (27 respektive 15 procent). Skillnaderna mellan könen över tid för psykiska och psykosomatiska symtom är inte statistiskt säkerställda mellan 2009 och 2013.

Även för självmord och självmordsförsök syns tydliga skillnader mellan tjejer och killar. År 2014 var det mer än dubbelt så vanligt att killar begick självmord jämfört med tjejer. Andelen killar som begick självmord ökade under perioden 2011–2014, medan andelen tjejer i stort sett var oförändrad. Samtidigt var det mer än dub-

belt så vanligt att tjejer vårdades på sjukhus till följd av självskaador under samma tidsperiod.

Olika symtom bland könen

I en jämförelse mellan tjejer och killar behöver dock hänsyn tas till att symtomen för nedsatt välbefinnande och psykisk ohälsa delvis ser olika ut i grupperna. Det är till exempel vanligare att killarna utvecklar externaliserade symtom för psykisk ohälsa som aggressivt beteende, kriminalitet eller missbruk av alkohol och andra droger, jämfört med tjejerna. Bland tjejerna är det i stället vanligare att utveckla internaliserade symtom som depression eller ångestproblematik (Andershed, H. & Andershed, A.-K. 2015). Detta kan bidra till att tjejers symtom i högre grad uppfattas som just symtom för psykisk ohälsa, medan killars symtom i högre grad kan uppfattas som ordningsproblem. Olika förväntningar på tjejer respektive killar att prata om sitt mående kan också spela roll för hur vanligt det är att söka psykiatrisk vård vid exempelvis depression eller självmordstankar (Ungdomsstyrelsen 2013a).

Utrikes föddas bedömda hälso-tillstånd bättre än inrikes föddas

Trots att unga utrikes födda uppvisar sämre levnadsvillkor än unga inrikes födda inom områden som utbildning och etablering var andelen 16–24-åringar som bedömde sitt allmänna hälsotillstånd som bra större bland utrikes födda än bland inrikes födda 2015 (92 respektive 83 procent). Detta innebär en förändring jämfört med 2014, då andelen var lägre för utrikes födda än för inrikes födda. Det finns inga signifikanta skillnader mellan i vilken utsträckning unga med svensk respektive utländsk bakgrund upplever psykiska eller psykosomatiska besvär.

Utöver skillnader i psykisk hälsa och välmående baserat på kön och bakgrund visar myndighetens egna studier att även unga med funktionsnedsättning och unga hbtq-personer mår betydligt sämre än den unga befolkningen som helhet (Ungdomsstyrelsen 2010b, 2012a).

Social utsatthet

Ökning av unga i dygnsvård

Andelen 13–17-åringar som är placerade i vård utanför hemmet ökade mellan 2011 och 2013, för att sedan minska igen 2014. Minskningen 2014 är en följd av att endast personer med giltigt personnummer ingick i registret detta år. År 2014 var 22 per 1 000 individer i dygnsvård. Att unga placeras i vård utanför hemmet kan vara kopplat till psykisk ohälsa hos den unge, men kan också handla om missbruksproblematik, kriminalitet eller bristande hemförhållanden. Ökningen av unga i dygnsvård de senaste åren beror sannolikt på ökningen av antalet ensamkommande asylsökande barn.

Ohälsosam livsstil

Stillasittande fritid ökar, alkoholkonsumtionen minskar

Att ha en stillasittande fritid och att konsumera alkohol, tobak eller narkotika är faktorer som försämrar förutsättningarna för en god hälsa. Drygt en tiondel av unga i åldern 16–24 år uppger att de anstränger sig fysiskt mindre än två timmar per vecka. Andelen har ökat något, från 10 till 13 procent, mellan 2010 och 2015.

En fjärdedel av unga i åldern 16–24 år riskkonsumerade alkohol 2015 och drygt en tiondel av eleverna i år 2 på gymnasiet uppger att de har använt narkotika det senaste året. Riskkonsumtionen av alkohol bland unga i åldern 16–24 år har minskat kraftigt, medan andelen som röker eller snusar dagligen har minskat något mellan 2010 och 2015. Andelen som använt narkotika har legat ganska stabilt under samma år.

Olika sorters ohälsosamma vanor i olika grupper av unga

Det finns vissa skillnader mellan vilka grupper av unga som har en ohälsosam livsstil. Andelen med stillasittande fritid var ungefär dubbelt så hög bland utrikes födda unga jämfört med bland inrikes födda unga 2015. Skillnaden mellan inrikes födda och utrikes födda ökade

under perioden 2010–2015. Andelen med riskkonsumtion av alkohol var däremot betydligt högre bland inrikes födda unga än bland utrikes födda unga (24 respektive 6 procent). Andelen riskkonsumenter har minskat sedan 2010 inom båda grupperna, men minskningen är större inom gruppen utrikes födda unga.

Det är något vanligare att killar brukar narkotika och betydligt vanligare att killar snusar, medan det inte finns några statistiskt signifikanta skillnader mellan tjejers och killars riskkonsumtion av alkohol. I fråga om stillasittande fritid finns endast små skillnader mellan tjejer och killar. Skillnaden mellan könen har minskat sedan 2010 i fråga om narkotikabruk, men i övrigt syns inga tydliga tendenser över tid.

Trygghet

Små förändringar på området

Ungas erfarenheter av mobbning, kränkthet på grund av diskriminering samt upplevda trygghet i skolan och i det egna bostadsområdet har legat på en förhållandevis stabil nivå de senaste åren. Av elever i grundskolans årskurs 7–9 och i gymnasiet uppger drygt 96 procent att de alltid eller oftast kände sig trygga i skolan, 3 procent kände sig mobbade av andra elever och 4 procent uppger att de kände sig mobbade av någon lärare 2012. Andelen unga i åldern 16–25 år som det senaste halvåret upplevt att de på grund av diskriminering har blivit orättvist behandlade så att de känt sig kränkta i något sammanhang var 11 procent, medan 16 procent unga i åldern 16–24 år uppger att de känt sig otrygga ute en sen kväll i det egna bostadsområdet 2015.

En större andel tjejer otrygga och kränkta

Störst skillnad mellan tjejer och killar bland trygghetsindikatorerna syns i upplevelser av otrygghet i det egna bostadsområdet. Det är en betydligt större andel tjejer än killar som känner sig otrygga i området där de bor. År 2015 uppger 29 procent av tjejerna jämfört med 5 pro-

cent av killarna i åldern 16–24 år att de känt sig otrygga när de gick ut ensamma på kvällen i det egna bostadsområdet. Skillnaden mellan könen har varit oförändrad sedan 2011. En större andel av tjejerna än av killarna uppgav också att de har känt sig kränkta på grund av orättvis behandling. Det är inga signifikanta skillnader mellan könen gällande i vilken utsträckning eleverna upplevde mobbning från andra elever eller från lärare.

Utrikes födda utsatta i högre grad

En större andel elever med utländsk bakgrund kände sig mobbade av sina lärare jämfört med elever med svensk bakgrund, samtidigt som elever med svensk bakgrund i något större utsträckning kände sig trygga i skolan. Andelen som har känt sig kränkta på grund av orättvis behandling har de studerade åren varit större bland utrikes födda unga och andra unga med utländsk bakgrund, jämfört med bland övriga unga. Skillnaderna mellan gruppernas upplevda trygghet i skolan och erfarenhet av mobbning från lärare över tid är inte signifikanta.

Myndighetens *Ungdomsenkät 2015* visar också att det är dubbelt så vanligt bland homo- och bisexuella i åldern 16–20 år att ha upplevt mobbning eller utfrysning under det senaste året, jämfört med bland heterosexuella i samma ålder (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016b). Även bland unga med funktionsnedsättning i åldern 16–25 år är det mer än dubbelt så vanligt att ha upplevt mobbning jämfört med bland andra unga i samma ålder (Ungdomsstyrelsen 2012a).

Brott

Tendens till minskning i utsatthet för vissa brott

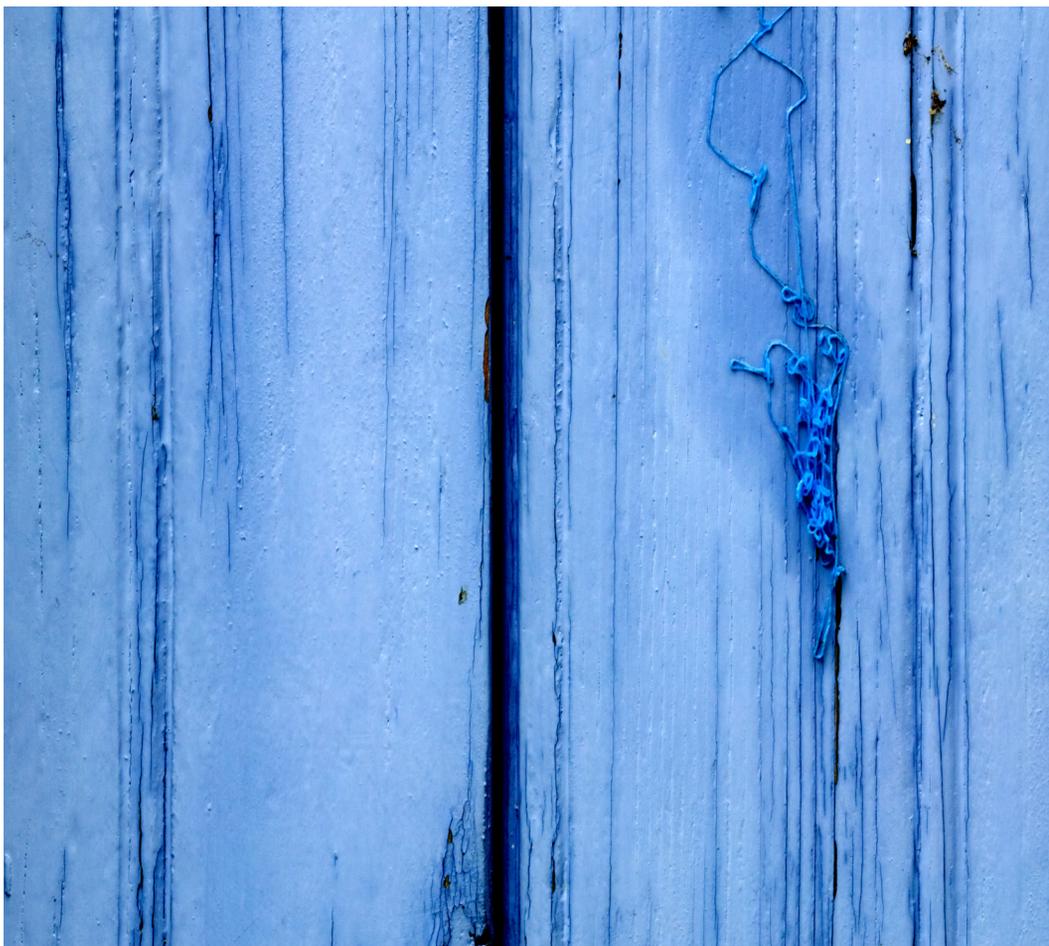
Vi ser vissa tendenser till att ungas utsatthet för grövre och lindrigare våld samt stöld har minskat mellan 2005 och 2011, och till att deras utsatthet för misshandel har minskat mellan

2010 och 2014. Det dödliga våldet minskade något sedan början av 1990-talet och låg därefter tämligen konstant under 2011–2014. Andelen utsatta för sexualbrott visar inte på några signifikanta skillnader över tid sett till gruppen unga som helhet. Bland elever i årskurs 9 uppgav 4,5 procent av eleverna att de har utsatts för grövre våld, 11 procent att de har utsatts för hot och 16,5 procent att de har utsatts för lindrigare våld det senaste året. Trots att andelen unga i årskurs 9 som har blivit utsatta för stöld har minskat något ligger den fortfarande på en hög nivå, 26 procent 2011. Bland unga i åldern 16–24 år utsattes 4,1 procent för misshandel 2014. Att utsättas för dödligt våld är mycket ovanligt i Sverige, bland såväl unga som vuxna. År 2014 var antalet avlidna på grund av dödligt våld 1,2 per 100 000. Unga är i högre grad utsatta för olika typer av våld, hot och sexualbrott jämfört med vuxna.

Olika sorters brottsutsatthet bland könen

Det är en större andel killar än tjejer som uppgav att de har utsatts för grövre våld, lindrigare våld, misshandel och dödligt våld. Tjejer är däremot i högre grad utsatta för hot och i betydligt högre grad utsatta för sexualbrott än killar. Andelen tjejer i åldern 16–24 år som uppgav att de hade utsatts för sexualbrott ökade från 3,2 procent 2010 till 7,3 procent 2013, för att sedan minska till 5 procent 2014. Andelen killar som uppgav att de hade utsatts för sexualbrott ligger oförändrat på under 1 procent under samma tidsperiod. Inom flera av de brottskategorier där det är vanligare att killar utsätts har skillnaden mellan könen minskat, medan skillnaderna mellan tjejers och killars utsatthet för hot och sexualbrott snarare har ökat.

Myndighetens *Ungdomsenkät 2015* visar att utsattheten för sexuellt våld är särskilt hög bland unga icke-heterosexuella tjejer och tjejer med funktionsnedsättning (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2015a).

Utrikes födda i högre grad utsatta för vissa brott

Utrikes födda unga och unga med utländsk bakgrund i årskurs 9 har i högre grad utsatts för grövre våld, hot och stöld än övriga unga. Hurvida skillnaderna mellan grupperna ökat eller minskat under de undersökta åren är inte statistiskt säkerställt. Utsatthet för lindrigare våld ligger på samma nivå bland inrikes som bland utrikes födda unga. Övriga indikatorer för brottsut-satthet redovisas inte utifrån födelseland.

Minskning av begångna brott bland unga

Förutom att unga utsätts för brott i högre grad än vuxna begår unga också brott i högre grad. Antalet unga i åldern 15–24 år som har lagförts för brott minskade dock under perioden 2011 till 2013, från drygt 45 000 till drygt 38 000. Antalet lagförda killar är nästan fem gånger högre än antalet lagförda tjejer. Högst är antalet inom gruppen killar i åldern 15–20 år.

Sammanfattning

I denna rapport ger vi en övergripande bild av ungas levnadsvillkor utifrån den senaste statistiken i *ungidag.se*. Våra tidsserier är ännu relativt korta och beskriver främst data från 2010-talet. Därför ser vi få stora förändringar över tid. I vissa fall är också tendenserna inom ett område motsägelsefulla. Följande tendenser framkommer dock:

- Vi ser *positiva* tendenser i delar av ungas arbetsmarknadsetablering, där andelen arbetslösa och långtidsarbetslösa minskat. Det finns även positiva tendenser inom ungas ekonomi. Andelen med låg ekonomisk standard, ekonomiskt bistånd, betalningsförelägganden och skulder har minskat. En ökad andel upplever att studiestödet täcker deras levnadsomkostnader. Ungas valdeltagande har ökat för samtliga val under den studerade perioden och ungas representation i folkvalda församlingar ökar. Unga är i minskande utsträckning utsatta för brott som våld, stöld och misshandel. Riskkonsumtionen av alkohol samt andelen unga som snusar och röker har sjunkit.

- Små förändringar över tid ser vi inom utbildningsområdet, i ungas boendesituation, i andelen unga som varken arbetar eller studerar, i medlemskap i politiska partier och i upplevt inflytande i hemmet och på arbetsplatsen. Ungas egen skattning av sitt hälsotillstånd och sin psykiska hälsa har varit stabil de senaste åren. Det gäller även upplevd trygghet i skolan och i det egna bostadsområdet samt andelen med erfarenhet av mobbning.

- *Negativa tendenser* ser vi i mediantiden för inskrivna arbetslösa och i andelen som gått till arbete eller utbildning efter att ha deltagit i program med aktivitetsstöd. Samtidigt har andelen elever som går ut grundskolan med behörighet till gymnasiet minskat. Vi ser att andelen unga med

sjukpenning och/eller aktivitetsersättning har ökat, vilket även andelen unga som hoppar av sitt uppdrag i kommunfullmäktige har gjort.

- Det finns alltså i flera fall *olika tendenser i indikatorerna inom ett och samma område*, vilket gör att det är svårt att dra några övergripande slutsatser om ungas levnadsvillkor inom de olika områdena. Det bör också påpekas att även om tendensen är positiv eller oförändrad kan det fortfarande finnas problem i form av en hög andel unga med sämre levnadsvillkor. Trots att tendensen inte är negativ anger till exempel fortfarande runt hälften av 13–18-åringarna psykosomatiska symtom minst en gång i veckan och nästan 40 procent i åldern 20–24 år bor fortfarande kvar i föräldrahemmet, samtidigt som antalet kommuner med underskott på bostäder för unga ökar.

- *Ungas levnadsvillkor varierar också utifrån olika bakgrundsvariabler*. Statistiken visar på stora skillnader i levnadsvillkor beroende på i vilken kommun eller i vilket län den unge bor. Vi ser det exempelvis i ungas behörighet till gymnasium och högskola, i arbetslöshet, i UVAS och i valdeltagande.

- *Tjejer har överlag bättre studieresultat och lättare att etablera sig på arbetsmarknaden och bostadsmarknaden än killar*. De röstar också i större utsträckning i allmänna val. *Killar bedömer i högre grad sitt hälsotillstånd som bra och blir i något större utsträckning nominerade och valda till folkvalda församlingar*. Samtidigt upplever de i lägre grad inflytande på arbetsplatsen, de begår fler självmord och är mer utsatta för brott generellt, utom för hot och sexualbrott där utsattheten är större bland tjejer. *Tjejer uppger också i högre grad psykiska och psykosomatiska symptom*. De avgår från politiska uppdrag i större utsträckning, känner sig i högre

grad otrygga i sitt bostadsområde och vårdas i större utsträckning på sjukhus för självsador.

- *En jämförelse utifrån ungas födelseland och bakgrund visar ett mer entydigt mönster än en jämförelse mellan killar och tjejer, där könen visar på bättre eller sämre levnadsvillkor inom olika områden. Unga utrikes födda eller med utländsk bakgrund har inom de flesta områden (undantaget är bland annat självsattad hälsa) sämre levnadsvillkor än unga inrikes födda eller med svensk bakgrund. I flera indikatorer har unga utrikes födda killar särskilt svårt. Med tanke på det ökade antalet unga nyanlända, där merparten hittills varit killar, finns det all anledning att vara särskilt uppmärksam på utvecklingen för denna grupp de kommande åren. Vi kan i vissa indikatorer, som i ökningen av unga i dygnsvård, sannolikt koppla resultaten till ökningen av antalet ensamkommande asylsökande barn. De nyanlända finns delvis med i grupperna *utrikes födda* och med *utländsk bakgrund*, annars saknas de i de ungdomspolitiska indikatorerna. Indikatorstatistiken släpar dessutom ofta efter med några år, varför resultaten av de senaste årens ökning av unga från andra länder endast i liten utsträckning syns i statistiken.*

- Att gruppen unga är heterogen och att alla unga inte har samma möjligheter att nå de ungdomspolitiska målen om goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen har myndigheten visat i en rad rapporter. Indikatoruppföljningen visar att skillnaderna mellan olika grupper i vissa indikatorer har ökat. Sett till de nio utvalda indikatorerna som redovisades i myndighetens rapport 2015⁵, av vilka sex uppdaterats sedan dess, kan vi dock konstatera att *skillnaderna mellan könen och mellan unga utifrån bakgrund och födelseland varit ganska stabila för de allra flesta av indikatorerna de studerade åren. För andelen inskrivna arbetslösa, mediantid i arbetslöshet och behörighet till gymnasiet*

fortsätter dock skillnaderna mellan inrikes födda unga och utrikes födda unga att växa. För gymnasiebehörighet finns även tendenser till ökade klyftor mellan tjejer och killar, särskilt bland unga med utländsk bakgrund och utrikes födda.

- I rapporten beskriver vi även *levnadsvillkoren för några grupper som inte finns redovisade i ungidag.se*. Det är främst unga med funktionsnedsättning och unga hbtq-personer. Dessa grupper har inom de flesta beskrivna områden sämre levnadsvillkor än andra unga.

Referenser

- Aldén, L. & Hammarstedt, M. (2016). *Boende med konsekvens – en ESO-rapport om etnisk bostadssegregation och arbetsmarknad*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Andershed, H. & Andershed, A.-K. (2015). Internaliserade och externaliserade problem bland unga vuxna. I Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (Red.), *När livets känns fel*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Blomdahl, U., Elofsson, S., Åkesson, M. & Lengheden, L. (2014). Segrar föreningslivet? En studie av svenskt föreningsliv under 30 år bland barn och unga. I Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (Red.), *Fokus 14 – Ungas fritid och organisering*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Diskrimineringsombudsmannen (2014). *Delar av mönster – en analys av upplevelser av diskriminering och diskriminerande processer*. Stockholm: Diskrimineringsombudsmannen.
- Engdahl, M. & Forslund, A. (2015). *En förlorad generation? En ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Jonsson, C. (2012). *Volontärerna. Internationellt hjälparbete från missionsorganisationer till volontärresebyråer*. Växjö.
- Lindgren, S. (2014). Aktiviteter och organisering bland unga på internet. I Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (Red.), *Fokus 14 – Ungas fritid och organisering*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- LSU – Sveriges ungdomsorganisationer (2012). *Med vilket syfte? En kartläggning av lokalt stöd till ungas organisering*. Stockholm: LSU – Sveriges ungdomsorganisationer.
- Myndigheten för delaktighet (2014). *Val på lika villkor? En studie av tillgängligheten vid de allmänna valen 2014*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014). *Fokus 14 – Ungas fritid och organisering*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015a). *Fokus 15 – Ungas sexuella och reproduktiva rättigheter*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015b). *Skolval 2014 – slutrapportering av uppdraget*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015c). *Öppna skolan! Om hbtq, normer och inkludering i årskurs 7–9 och gymnasiet*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016a). *Grattis! Ni har unga i ert parti!* Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (2016b). *Uppdrag att främja goda levnadsvillkor för unga kvinnor och unga män utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Slutrapport avseende verksamhet 2015*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

Regeringens proposition 2013/14:191 *Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande*.

Skolinspektionen (2014). *Utbildningen för nyanlända elever. Skolinspektionens rapport 2014:03*. Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2016). *Kommunernas arbete med det kommunala aktivitetsansvaret. Kvalitetsgranskning, 2016:2*. Stockholm: Skolinspektionen.

SOU 2015:97 *Välja yrke. Slutbetänkande av Yrkesprogramsutredningen*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

SOU 2016:5 *Låt fler forma framtiden! Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

Statistiska centralbyrån (2013). *Folkvaldas villkor i kommunfullmäktige – en studie om representativitet, avhopp och synen på uppdraget*. Örebro: Statistiska centralbyrån.

Sveriges Kommuner och Landsting (2015). *Utbildning – nyckeln till arbete*. Stockholm: LTAB.

Temagruppen Unga i arbetslivet (2013). *10 orsaker till avhopp*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010a). *Fokus 10 – En analys av ungas inflytande*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010b). *Hon hen han – En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *Fokus 11 – En analys av ungas bostadssituation*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012a). *Fokus 12 – Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2012b). *Om unga hbtq-personer. Fritid*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2013a). *Fokus 13 – Unga och jämställdhet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2013b). *Unga med attityd 2013 – Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Elektroniska källor

www.boverket.se

www.temaunga.se

Noter

¹ De geografiska nivåerna är: län, kommun, stadsdel (SAMS) för våra tre storstäder samt urbana utvecklingsområden. På ungidag.se redovisas data på kommunnivå.

² Låg ekonomisk standard innebär att man bor i ett eget hushåll med en disponibel inkomst per konsumtionsenhet som är mindre än 60 procent av medianinkomsten för samtliga.

³ www.temaunga.se/node/292.

⁴ www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsplanering/bostadsmarknaden/bostadsmarknadsenkaten-i-korthet/.

⁵ Indikatorerna i 2015 års rapport var: bor kvar i föräldrahemmet, psykosomatiska symtom, psykiska symtom, utan gymnasieutbildning, unga som varken arbetar eller studerar, inskrivna arbetslösa, mediantid i arbetslöshet, behöriga till gymnasiet samt mår bra. De sex sistnämnda har uppdaterats efter att rapporten lämnades.

Hur har unga det idag?

I den här rapporten sammanfattar vi tendenser i ungas levnadsvillkor utifrån den senaste statistiken från 12 myndigheter och Riksidrottsförbundet. Statistiken presenteras även på webbplatsen **ungidag.se**

På ungidag.se kan du på ett enkelt sätt skapa din egen bild av ungas levnadsvillkor. Statistiken visar utvecklingen över tid och du kan jämföra kön, bakgrund, ålder och boendeort.

mucf
.se | Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällesfrågor

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor 2016
ISBN: 978-91-88455-00-0
projektledare **Fabian Sjö**
språkgranskning **Ingrid Bohlin**
grafisk form **Marcus Westfal**

distribution **MUCF**
Box 17801, 118 94 Stockholm
tfn **08-566 219 00**
webbplats: **www.mucf.se**